

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ Cultural attractions with Somdej Chao Phraya Borom Maha Srisuriyawongse

สหภัต อินทรีย์ (Sahapat Innee) ^{1*}

นันทวัน จันเจ๊ก (Nantawan Janjek) ²

ภัทรเวช ฟุ้งเฟื่อง (Pattaravej Fungfueng) ³

^{1,2,3} สาขาวิชาอาเซียนศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
Department of ASEAN Studies Faculty of Humanities and Social Sciences Bansomdejchaopraya Rajabhat University

*Corresponding Author. E-mail : sahapat.in@bsru.ac.th

(Received: March 7, 2023; Revised: April 21, 2023; Accepted: May 15, 2023)

บทคัดย่อ

สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นผู้ที่มีคุณูปการกับบ้านเมืองอย่างมากในการปกครอง เนื่องจากท่านได้รับราชการและสนองคุณให้กับแผ่นดินในการทำราชการอย่างซื่อสัตย์สุจริตในตำแหน่งต่าง ๆ ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านมีผลงานทางศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลายทั้ง วรรณกรรม สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม เป็นต้น ซึ่งผลงานที่เป็นศิลปวัฒนธรรมที่ท่านได้สร้างหรือมีส่วนร่วมยังปรากฏถึงปัจจุบันนี้ ถือเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่โดดเด่นและน่าศึกษา ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และวัฒนธรรม

คำสำคัญ : สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์; การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม; ศิลปวัฒนธรรม

Abstract

Somdej Chao Phraya Borom Maha Srisuriyawongse (Chuang Bunnag) is a person who has contributed significantly to the homeland's governance. Throughout his various positions in the government, he served the nation with integrity and honesty from the reign of King Rama V to King Chulalongkorn; He made significant contributions to the cultural heritage in literature, architecture, art, etc. The art and cultural accomplishment he was involved in still exist today, regarded as outstanding cultural tourism and worthy of study in history, art, and culture.

Keywords: Somdej Chao Phraya Borom Maha Srisuriyawongse; Cultural Tourism; Arts and Culture

ในโลกปัจจุบันการท่องเที่ยวถือเป็นหัวใจหลักของการหารายได้เข้าประเทศ ซึ่งหลายประเทศก็มีการพึ่งพิงการท่องเที่ยวเป็นรายได้หลัก เนื่องจากการท่องเที่ยวนั้นเป็นการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศมาพัฒนาหรือมาใช้เพื่อสนองต่อความต้องการของผู้มาเยือน นักท่องเที่ยว นักทัศนอาจร หรือแม้แต่การทัศนศึกษา โดยหากกล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวและประเภทของการท่องเที่ยวตามหลักสากลดังนี้ องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization: WTO, ระบุว่า การท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทางใด ๆ ก็ตาม (1997 จากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว และต้องเดินทางด้วยความสมัครใจ อีกทั้งต้องไม่ใช้การประกอบอาชีพ ณ จุดหมายปลายทางที่เดินทางไป ซึ่งเป็นเงื่อนไขสากล และการท่องเที่ยวที่ถือว่ามีความโดดเด่นของการท่องเที่ยวเที่ยวไทยนอกจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็คือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ นรินทร์ สังข์รักษา (ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ว่า การเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งโบราณคดี (231 :2559 ประวัติศาสตร์ งานประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตชาวบ้านในชนบท และสถานที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อความเพลิดเพลิน เกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม ได้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประสบการณ์ในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในมุมมองของ สมยศ วัฒนากมลชัย ((40-39 :2558 ได้อธิบายว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีส่วนกระตุ้นมนุษย์ให้เดินทาง และสามารถสรุปได้ดังนี้

1. แหล่งประวัติศาสตร์

แหล่งประวัติศาสตร์ คือ สถานที่ที่แสดงถึงอารยธรรม ความเป็นมา และความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ของคนในอดีต มนุษย์มีความต้องการเดินทางไปยังแหล่งประวัติศาสตร์แต่ละแห่งด้วยเหตุผลเกี่ยวกับความเก่าแก่ของสถานที่และความสามารถของมนุษย์ในสมัยอดีต นักท่องเที่ยวเดินทางไปยังแหล่งประวัติศาสตร์ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ เพราะสนใจความเป็นอยู่ของมนุษย์ในยุคก่อน เป็นต้น ความงดงามของสถานที่ก็เป็นอีกเหตุผลที่นักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวแหล่งประวัติศาสตร์เพื่อต้องการชื่นชมความงามของศิลปะและสถาปัตยกรรมของสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ นอกจากนี้คุณค่าทางประวัติศาสตร์ นักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวแหล่งประวัติศาสตร์ เพราะสถานที่นั้นมีความสำคัญและมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับตนเองและบรรพบุรุษ

2. แหล่งวัฒนธรรม

แหล่งวัฒนธรรม คือ สถานที่ที่มีชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ ซึ่งได้รับสืบทอดต่อกันมาจากในอดีตจนถึงปัจจุบัน สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้ ประเภทแรกแหล่งวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม คือ สถานที่ที่มีสิ่งปลูกสร้างที่แสดงถึงวิถีชีวิตของมนุษย์และศิลปวัฒนธรรมของชาติที่จับต้องได้ เช่น บ้านทรงไทย โบสถ์ และลายรดน้ำบนประตูประอุโบสถ นอกจากนี้ยังหมายรวมถึงสถานที่ที่นักท่องเที่ยวสามารถชมวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้น เช่น ร้านอาหารที่จัดบริการในแบบชนโตก และตลาดน้ำดำเนินสะดวกที่แสดงให้เห็นนักท่องเที่ยวเห็นถึงวิถีชีวิตของคนไทยที่ผูกพันกับสายน้ำ ประเภทที่ 2 แหล่งวัฒนธรรมที่เป็น

นามธรรม คือ สถานที่ที่มีความคิด ความเชื่อ ประเพณี ขนบธรรมเนียมและแบบแผนข้อปฏิบัติ ของสมาชิกในสังคมที่มีลักษณะโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์

เมื่อสรุปทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสามารถกล่าวได้ว่ามีแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยทั้งสองถือเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าอย่างมากในการท่องเที่ยวและมีความสำคัญทางการศึกษา อนึ่งการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางการศึกษามีส่วนให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ในด้านใดด้านหนึ่งของสถานที่ท่องเที่ยวหรือได้รับความรู้ในหลากหลายด้านด้วยกัน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในปัจจุบันนี้มีอยู่จำนวนมากในประเทศไทย ซึ่งหากจะกล่าวถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรมต่อชาติบ้านเมือง เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ท่านเป็นบุคคลสำคัญผู้หนึ่งที่มีผลงานต่อบ้านเมืองในหลากหลายด้าน ส่วนหนึ่งที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มีความโดดเด่นทางศิลปวัฒนธรรมที่น่าสนใจในการศึกษา

สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นบุตรคนโตของสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) กับท่านผู้หญิงจันทร (บุตรธิดาของเจ้าพระยาพลเทพ ทองอิน) “เกิดเมื่อวันศุกร์ เดือนยี่ ขึ้น 7 ค่ำ เกิดปีมะโรง จุลศักราช 1170 ซึ่งตรงกับวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2351 ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก” (วิณา ศรีธัญรัตน์ พรพิมล พุทธมาตย์ และสุวรรณา สัจจวีรวรรณ , 2526) ในปีมะโรงเดียวกันมีผู้ที่มีบทบาทสำคัญกับบ้านเมืองเกิดร่วมถึง 3 คนได้แก่ เจ้าฟ้าจุฑามณี หรือ เจ้าฟ้าน้อย (พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว) พระองค์เจ้านวม (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท) และเจ้าพระยาภูธราภัย (นุช บุญยรัตพันธุ์) สมุหนายกในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ท่านมีพี่น้องร่วมบิดามารดา รวม 9 คน ท่านเจ้าคุณช่วงได้รับราชการมาตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จนกระทั่งเป็นผู้สำเร็จราชการในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และยังเป็นสมเด็จพระยาคนสุดท้ายของไทย

ภาพที่ 1 สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)

ที่มา : <http://www.bunnag.in.th/prarajpannuang001-2.html>

จากข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่นักวิชาการได้กล่าวมาเบื้องต้น จะเห็นได้ว่าแหล่งวัฒนธรรม ที่มีรูปธรรมเกี่ยวข้องกับสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ได้สร้างขึ้น ถือ

เป็นส่วนให้นำมาศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมของไทย ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมที่มีการผสมผสานระหว่างศิลปวัฒนธรรมไทยและต่างประเทศ ที่เกิดขึ้นในอดีตดังนี้

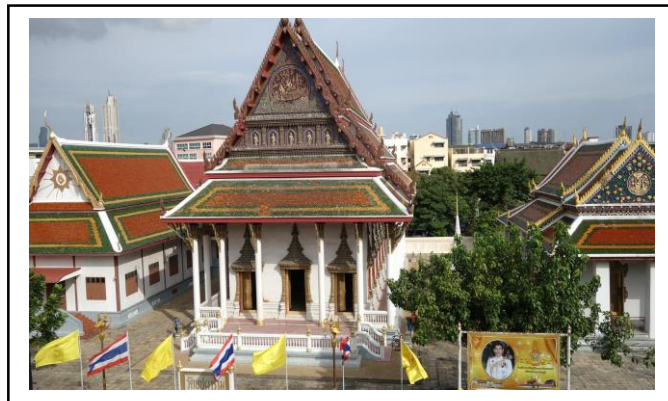
วัดบุปผาราม

วัดบุปผาราม เดิมเป็นวัดโบราณซึ่งสร้างมาแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา ชื่อว่า “วัดดอกไม้” ไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้สร้าง ต่อมาเป็นวัดร้าง ในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ช่วงนั้นท่านผู้หญิงจันทร์ ภรรยาเอกของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ซึ่งเป็นมารดาของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ได้ทำการปฏิสังขรณ์เนื่องจากเป็นวัดที่อยู่ใกล้บ้านของท่าน ต่อมาปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2391 สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เมื่อครั้งยังเป็นจมื่นไวยวรนาถ และ จมื่นราชามาตย์หรือเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) น้องชายของท่าน ได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์(เจ้าพระยาทิพากรวงศ์(ข้า บุนนาค) ,2555, หน้า1400) โดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงช่วยในการบูรณะปฏิสังขรณ์ เมื่อบูรณะวัดแล้วเสร็จทรงได้พระราชทานนามใหม่ว่า “วัดบุปผาราม” ดังมีปรากฏในทำเนียบพระอารามหลวงว่า “วัดบุปผาราม พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมคลองวัดบุปผาราม กิ่งอำเภอบุปผาราม จังหวัดธนบุรี เดิมชื่อว่าวัดดอกไม้ เป็นวัดโบราณ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ และเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ช่วยกันสร้างเป็นสามส่วน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามใหม่ว่าวัดบุปผาราม ต่อมาเจ้าพระยาภาณุวงศ์ได้ปฏิสังขรณ์”

เมื่อปฏิสังขรณ์เรียบร้อยแล้ว สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ได้กราบทูลขอคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ครั้งยังทรงผนวชอยู่) ไปครองวัด แล้วถวายเป็นพระอารามหลวง คณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ และเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ปฏิสังขรณ์วัดนั้นปรากฏหลักฐานว่า ท่านได้สร้างถาวรวัตถุสำคัญ ๆ ของวัดขึ้น คือพระอุโบสถ พระวิหาร ศาลาการเปรียญ กุฏิติกโโบราณ 2 ชั้นและชั้นเดียว รวมทั้งกำแพงวัด ซึ่งคล้ายการสร้างวัดนี้สร้างขึ้นใหม่ทั้งหมด เนื่องจากของเก่าอาจจะทรุดโทรมจนปฏิสังขรณ์ไม่ได้ จากพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ กล่าวว่า เป็นร้าง ซึ่งความเป็นจริงขณะนั้นอาจจะเป็นวัดที่ร้างมานาน จึงเหมือนสร้างขึ้นใหม่ อีกทั้งวัดบุปผารามมีข้าราชการบริพารชั้นผู้ใหญ่ในตระกูลบุนนาคที่มีทั้งอำนาจทางราชการ ทรัพย์สินศฤงคาร เป็น “ราชินิกุล” ใกล้ชิดกับพระราชวงศ์ตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงมีกำลังในการทะนุบำรุงวัดเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 วัดบุปผารามถูกระเบิดทำลาย พระธรรมวรालังการ (กล่อม อนุภาสเถระ) เจ้าอาวาสวัดบุปผารามในขณะนั้น ดำเนินการก่อสร้างพระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ กุฏิ และกำแพงวัดขึ้นมาใหม่ โดยการบูรณะครั้งนี้มีการประดับหน้าบันพระอุโบสถ เป็นรูปทรงมหาพิชัยมงกุฏ และเพื่อระลึกถึงสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ชุ่มและบานประตูหน้าต่าง เป็นรูปทรงมหาพิชัยมงกุฏ และตราบัวแก้ว เมื่อก่อสร้างพระอุโบสถใหม่เสร็จเรียบร้อยแล้ว ทางวัดได้ประกอบพิธีผูกพัทธสีมา เนื่องจากย้ายสถานที่ก่อสร้างจากที่เดิม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช(พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร) และสมเด็จพระนางเจ้า สิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ(สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์

พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง) ได้เสด็จทรงเป็นประธานในพิธีผูกพัทธสีมา เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2507 ธรรมะไทย, 2566) วัดบุปผารามเป็นวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในเรื่องของศิลปวัฒนธรรม ซึ่งผู้ที่ผ่านมายังบริเวณธนบุรีสามารถเดินทางมาเยี่ยมชมความงดงามของวัดบุปผาราม

วัดบุปผารามถือเป็นวัดแรกที่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ได้เริ่มในการบูรณปฏิสังขรณ์ และถือเป็นวัดที่มีความงามมีศิลปะแบบไทยประเพณีตามสมัยนิยมในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีตรามหาสุริยมณฑลแบบไทยและตรามหาสุริยมณฑลแบบตะวันตก ให้นักท่องเที่ยวได้ไปสัมผัสความงามของวัดด้วย

ภาพที่ 2 วัดบุปผาราม

ที่มา : <http://www.dhammathai.org/watthai/dbview.php?No=81>

วัดประยุรวงศาวาส

วัดประยุรวงศาวาส เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ใกล้กับเชิงสะพานพระพุทธยอดฟ้าฝั่งธนบุรี ก่อสร้างในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์(ดิศ) ขณะดำรงตำแหน่งเจ้าพระยาพระคลัง ได้อุทิศสวนกาแฟ ซึ่งเป็นที่ดินที่ได้รับพระราชทานสถาปนาขึ้นเป็นพระอารามสำหรับพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยและปฏิบัติธรรม กล่าวคือในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว บ้านเมืองมีความสงบสุข ไม่มีศึกสงครามเจริญก้าวหน้าในการค้าขายสินค้าภายในและภายนอกประเทศ บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองขึ้นตามลำดับ กอปรพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้สร้างพระอารามหลวงใหม่ 3 พระอาราม ได้แก่ วัดเทพธิดาราม วัดราชนันทาราม และวัดเฉลิมพระเกียรติราชวรวิหาร จังหวัดนนทบุรี ตลอดจนทรงสถาปนาและปฏิสังขรณ์พระอาราม พระพุทธปฏิมา ถาวรวัตถุ และเสนาสนะเพื่อเป็นพุทธบูชาและสังฆบูชาอีกจำนวนมาก เช่น วัดนางนอง วัดปากน้ำภาษีเจริญ วัดยานนาวา และวัดราชโอรสาราม เป็นต้น เมื่อเจ้าพระยาพระคลัง(ยศขณะนั้น)สร้างวัดเสร็จจึงได้รับพระราชทานชื่อจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า “วัดประยุรวงศาวาส” ซึ่งคล้องกันกับพระราชทินนามที่ได้รับในเวลาต่อมา โดยชื่อของวัดนั้นมีความหมายว่า “อารามแห่งวงศ์พระประยูรญาติ” ซึ่งถือเป็นเกียรติอย่างสูงแก่สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์และเหล่า “ราชินิกุลบุรุษ”

วัดประยุรวงศาวาสชาวธนบุรีเรียกวัดแห่งนี้ว่า “วัดรั้วเหล็ก” ด้วยเหตุที่มีรั้วเหล็กแหวดล้อมเป็นกำแพง อยู่ตอนหน้าพระอุโบสถ พระวิหาร ศาลาการเปรียญ และเขามอ รั้วเหล็กนั้นสูงประมาณ 3 ศอกเศษ ทำเป็นรูป อวูธโบราณ คือ หอก ดาบ และขวาน รั้วเหล็กที่เป็นที่มาของวัดรั้วเหล็ก กล่าวคือสมเด็จพระยาบรมมหา ประยุรวงศ์ (ดิศ) ได้สั่งรั้วมาจากสหราชอาณาจักรพร้อมกับพรมผืนใหญ่และชุดโคมไฟกิ่งแก้ว เพื่อน้อมเกล้าฯ ถวาย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว อย่างไรก็ตามพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงไม่โปรด ดังนั้นสมเด็จพระยาบรมมหาประยุรวงศ์จึงได้ขอพระราชทานรั้วที่ได้นำมาถวายในข้างต้นมาใช้ล้อมเป็น กำแพงวัดที่สร้างขึ้นใหม่ โคมกิ่งแก้ว 3 โคม ประกอบด้วยโคมใหญ่ 1 โคมและโคมเล็ก 2 โคม จึงนำมาแขวนไว้ ในพระอุโบสถ ในการซื้อขายสินค้าครั้งนั้นกล่าวว่าได้นำตาลทรายแลกเปลี่ยนกันตามน้ำหนักกับรั้วเหล็กแบบ “น้ำหนัก ต่อน้ำหนัก” คือ รั้วเหล็กมีน้ำหนักมากเท่าใด ก็ใช้น้ำตาลทรายน้ำหนักมาก เท่านั้นแลกเปลี่ยน เอาเรื่องรั้ว เหล็กและสิ่งของต่าง ๆ โดยผู้ที่นำรั้วมาขายก็คือ นายโรเบิร์ต ฮันเตอร์ หรือนายห้างหันแตร์ รั้วเหล็กดังกล่าว ยังอยู่ให้เห็นถึงปัจจุบันนี้และเป็นสิ่งที่ทำให้เห็นว่าในอดีตบ้านเมืองของเรามีการติดต่อค้าขายกับนานาประเทศ จนมีรั้วที่ทำมาจากเหล็กที่มีความสวยงามเหมือนกับรั้วในสถานที่สำคัญ ๆ ในกรุงลอนดอนดังที่เจ้าพระยาภาณุ วงศ์มหาโกษาธิบดี(ท้วม บุนนาค) ได้เดินทางไปกรุงลอนดอน ในฐานะอัครราชทูตพิเศษ ซึ่งมีการบันทึกการ เดินทางว่า “ได้พบรั้วเหล็กในกรุงลอนดอน มีรูปสัณฐาน เช่น รั้วเหล็กที่วัดประยุรวงศ์นี้เหมือนกันล้อมเป็น กำแพงอยู่ในเมืองหลายแห่ง” ปัจจุบันวัดประยุรวงศาวาสมีรั้วเหล็กเดิมกับรั้วที่สร้างขึ้นใหม่ ซึ่งมีรูปทรง คล้ายกับรั้วเหล็กเดิม ทาสีแดง แต่มีขนาดเล็ก กว่าเพื่อให้ง่ายต่อการสังเกตถึงความแตกต่างระหว่าง รั้วดั้งเดิม และรั้วที่จัดทำขึ้นใหม่ เรียกได้ว่าถูกต้องตามหลักการบูรณะโบราณวัตถุ(วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, 2564)

ภาพที่ 3 วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

ที่มา : https://www.watprayoon.com/main.php?url=about&code=paryoon_h

จากที่กล่าวมาข้างต้นอาจจะไม่เห็นว่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์มีส่วนร่วมกับการสร้างวัด ประยุรวงศาวาสในข้างต้น อย่างไรก็ตามเจดีย์วัดประยุรวงศาวาสเป็นสิ่งที่สมเด็จพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ โดยเริ่มสร้างเมื่อวัดประยุรวงศาวาสสร้างแล้วเสร็จ ต่อมาพระเจดีย์ยังไม่ทันแล้วเสร็จ สมเด็จพระยาบรม มหาประยุรวงศ์ถึงแก่พิราลัย สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) จึงได้รับช่วงในการก่อสร้าง พระเจดีย์ต่อจนเสร็จสมบูรณ์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4

พระนารายณ์ราชนิเวศน์ เมืองลพบุรี

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ยังคงผนวชเป็นพระภิกษุได้มีการธุดงค์ไปยังที่ต่าง ๆ และได้เดินทางมายังเมืองลพบุรีจนมาพบกับพระราชวังร้างที่สร้างขึ้นตั้งแต่รัชสมัยพระนารายณ์มหาราช พระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา พระราชฐานดังกล่าวถูกทิ้งให้กลายเป็นที่รกร้างหลังจากมีการผลัดแผ่นดินเปลี่ยนราชวงศ์มาเป็นราชวงศ์บ้านพลูหลวง เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ พระองค์เห็นควรที่จะต้องมีการบูรณะเขตพระราชฐานนี้ในอนาคต เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ต่อจากพระบรมเชษฐาธิราช พระองค์จึงได้มีการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ที่สมุหพระกลาโหม เป็นผู้อำนวยการสร้างวังที่เมืองลพบุรี ใน พ.ศ. 2399 พระนรินทรเสนีเป็นกงสี และพระยาพิไชยสงครามกับพระวิจิตรณรงค์ เป็นแม่กองสร้างที่ประทับในพระราชวังลพบุรี

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระองค์ได้ดำริว่า ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าพระราชวังของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชสามารถที่จะปฏิสังขรณ์ของเดิมที่ยังพอซ่อมแซมได้ ก็คือ พระที่นั่งจันทรพิศาล กับกำแพงและประตูพระราชวังโดยรอบ พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้มีการสร้างพระที่นั่งเป็นที่ประทับขึ้นหมู่หนึ่งเป็นพระที่นั่ง 3 ชั้น เป็นพระที่นั่งเพื่อพระบรรทม พระราชทานนามว่า พระที่นั่งพิมานมงกุฏ อยู่ระหว่างพระที่นั่งจันทรพิศาลกับพระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญมหาปราสาท สร้างห้องพระโรง 2 ชั้น ต่อมาทางทิศตะวันออก พระราชทานนามว่า พระที่นั่งวิสุทธิวิจิตรนิจฉัย มีพระที่นั่งน้อยอยู่หน้าห้องพระโรง อีก 2 องค์คู่กัน ได้แก่พระที่นั่งไชยศาสตรากร และพระที่นั่งอักษรศาสตราคม นอกจากนี้ยังมีตำหนักใน และอาคารอีกหลายหลัง(อหิตยา ธีระโชติ, 2559. หน้า17) พระราชทานนามรวมกันทั้งหมดว่า พระนารายณ์ราชนิเวศน์

ภาพที่ 4 พระนารายณ์ราชนิเวศน์

ที่มา : <https://www.museumthailand.com/th/>

พระนารายณ์ราชนิเวศน์ตามทัศนคติของผู้เขียนเห็นว่าเป็นพระราชประสงค์ที่จะให้พระราชวังเมืองลพบุรีกลับมามีความสำคัญขึ้นอีกครั้ง จึงมีพระราชดำริให้มีการบูรณะขึ้นเพื่อแปรพระราชฐานไปยังเมืองลพบุรี ถือเป็นพระราชวังภายนอกพระนครในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นแห่งแรก

พระนครคีรี เมืองเพชรบุรี

จังหวัดเพชรบุรีเป็นจังหวัดที่มีความพิเศษกว่าจังหวัดอื่น ๆ ในประเทศไทย เนื่องจากมีพระมหากษัตริย์ถึง 3 พระองค์ได้มีการมาสร้างพระราชวังที่ประทับนอกพระนครอันประกอบด้วย พระนครคีรี

สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระรามราชนิเวศน์ หรือ พระราชวังบ้านปืน สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างไรก็ดีพระรามราชนิเวศน์มาสร้างแล้วเสร็จในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชนิเวศน์มฤคทายวัน สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้นในยุคที่ประเทศไทยที่ยังเป็นประเทศสยามและมีการปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เมืองเพชรบุรีถือเป็นอีกหนึ่งเมืองที่มีความสำคัญอย่างมากในยุคนั้น ถึงแม้จะไม่ใช่อำเภอที่มีความสำคัญในการเป็นศูนย์กลางในการปกครองแต่ก็มีความสำคัญในเรื่องของการเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนนริยาบของพระมหากษัตริย์และเจ้านายตลอดจนข้าราชการที่ติดตามถวายงาน

พระนครคีรี เป็นพระราชวังที่อยู่นอกพระนครเป็นแห่งที่ 2 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนครคีรี หรือที่เรียกกันเป็นสามัญว่า เขาวัง (ภูมิประเทศของพระนครคีรีเป็นภูเขา 3 ยอด ที่มีหมู่พระราชมนต์เฝ้าอยู่บนยอดเขา) พระนครคีรี สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2402 ปรากฏหลักฐาน ในพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 4 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) และประชุมพงศาวดารภาคที่ 25 ว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้เจ้า พระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ที่สมุหพระกลาโหม พระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ (ท้วม บุนนาค) ปลัดเมืองเพชรบุรีเป็นนายงาน สร้างวังที่เขามหาสมณะ ซึ่งต่อมาพระราชทานนามใหม่ว่า เขามหาสวรรค์ (ปัจจุบันเรียกว่า เขามไหศวรรย์ ตั้งอยู่ริมถนนเพชรเกษมในเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรี) การสร้างพระราชวังบนยอดเขาทั้ง 3 ดังนี้

ยอดเหนือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างเจดีย์ศิลาเป็นส่วน ๆ สร้างที่เกาะสี่ซึ่งแล้วนำมาประกอบและประดิษฐานที่ยอดเหนือของยอดเขาทั้ง 3 ในพระนครคีรี เจดีย์ศิลานี้มีฐาน 6 คอก สูง 4 วา 2 คอก ทรงพระราชทานนามว่า “สุทธิเสลเจดีย์” นอกจากนี้ยังโปรดฯ ให้สร้างพระวิหาร โรงธรรม พระอุโบสถ กุฏิ และเสนาสนะสงฆ์เป็นพระอารามขึ้น

ยอดกลาง ยอดเขากลางนี้มีพระเจดีย์อยู่แล้วตั้งแต่ในอดีต พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดฯ ให้บูรณะเจดีย์ดังกล่าว โดยก่อหุ้มพระเจดีย์ขึ้นใหม่มีฐาน ”เส้น พระราชทานนามว่า “พระธาตุจอมเพชร 1 วา สูง 10

ยอดใต้ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวัง พระที่นั่ง 4 องค์ ดังนี้ พระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ เป็นท้องพระโรง พระที่นั่งปราโมทย์มไหศวรรย์ เป็นที่ประทับ พระที่นั่งเวษยันต์วิเชียรปราสาท มีลักษณะเป็นปราสาทหลังน้อย ยอดปราสาทสร้างขึ้น โดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่า พระราชวังโบราณเช่นพระนารายณ์ราชนิเวศน์ ที่เมืองลพบุรี ย่อมมีปราสาท จึงทรงโปรดฯ ให้สร้างปราสาท ณ พระนครคีรี พระที่นั่งราชธรรมสภา เป็นที่ทรงธรรมและพระราชพิธีสงฆ์ ที่ริมพระที่นั่ง มีซุ้มตะเกียงใหญ่ซุ้ม 1 จุดตะเกียงก็จะเห็นได้จากทะเล พระราชทานนามว่า “หอซุवालเวียงชัย” แล้วสร้างอาคารขึ้น 3 หลัง ได้แก่ พระที่นั่งสันถาคารสถาน เป็นที่ประทับของเจ้านายฝ่ายใน หอพิมานเพชรมเหศวร์ มีลักษณะคล้ายกับศาลพระภูมิเจ้าที่ในพระนครคีรี หอจตุเวทปริตพจน์ เป็นหอพระปริต ประตुरอบบริเวณพระราชวัง มีชื่อนามดังนี้ ประตูนารีประเวศ ประตูวิเศษราชกิจ ประตูราชฤทธิแรงปราบ และประตูอานุภาพเจริญ ประตูทั้ง 4 เป็นประตูพระราชวัง ส่วนประตูบริเวณพระราชมนต์เฝ้ามี 3 ประตูได้แก่ ประตูดำเนินทางสวรรค์ ประตูจันทร์แจ่มจรัญ และประตูสุรย์แจ่มจรัส

บริเวณภายนอกพระราชวังยังมีการสร้างป้อมตามขนบธรรมเนียมของพระราชวัง โดยป้อมของพระนครคีรีมีอยู่ 5 ป้อมตามไหล่เขา โดยปรากฏชื่อดังนี้ ป้อมตรรกฐ์ป้อมปก ป้อมวิรุฬหกบวรวิรัช ป้อมเวสสุวรรณรักษา และป้อมวัชรินทราภิบาล นอกจากสิ่งปลูกสร้างที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้นยังมีศาลาลูกขุนทิมดาบ โรงม้าตลอดจนสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ อีกจำนวนมาก ในการสร้างพระนครคีรีนี้ ได้สร้างพระราชวังบนยอดเขาทั้ง 3 ยอด โดยนำสถาปัตยกรรมตะวันตกแบบนีโอคลาสสิก มาเป็นแบบอย่างในการก่อสร้าง แต่ฝีมือช่างปั้นมีอิทธิพลของสถาปัตยกรรมจีนปรากฏออกมา เช่น การปั้นสันหลังคา และกระเบื้องกาบกล้วย เป็นต้น การก่อสร้างเริ่มจาก

บนยอดกลาง ซึ่งเดิมเป็นที่ตั้งของวัดอินทศิรี มีเจดีย์เก่าทรุดโทรมมาก โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเจดีย์ใหม่ทับองค์เดิมและบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระราชทานนามว่า พระธาตุจอมเพชร

ยอดเขาด้านทิศตะวันออก เดิมมีศาลาไม้ของวัดสมณะซึ่งชำรุดทรุดโทรม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดประจำพระราชวังบนพระนครคีรี คือวัดพระแก้ว มีพระอุโบสถประดับด้วยหินอ่อน หลังคามุงกระเบื้องสี ใบระกาช่อฟ้า บราลีประดับกระจกฝีมือช่างหลวง หน้าบันปูนปั้นเป็นตราพระมหาพิชัยมงกุฎ ซึ่งเป็นตราประจำรัชกาลที่ 4 บริเวณวัดพระแก้วยังมีพระสุทนต์เสลเจดีย์ หอระฆัง ศาลาและพระปรารักษ์ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “เจดีย์แดง”

ยอดเขาด้านตะวันตก เป็นส่วนที่ใช้ก่อสร้างพระราชวังซึ่งเป็นที่ประทับ มีหมู่พระที่นั่งหลายองค์ และอาคารต่าง ๆ ได้แก่พระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ พระที่นั่งปราโมทย์มไหสวรรย์ พระที่นั่งเวียงยันทวีเชียรปราสาท เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีโรงมหรสพ หรือโรงโขน ศาลาลูกขุน และอาคารอื่น ๆ (กรมศิลปากร ,2566)

ภาพที่ 5 พระนครคีรี

ที่มา : <http://virtualhistoricalpark.finearts.go.th/phranakhonkhiri/index.php/th/>

คลองดำเนินสะดวก

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ที่สมุหพระกลาโหม(บรรดาศักดิ์ของท่านเจ้าคุณช่วงในขณะนั้น) เป็นแม่กองขุดคลองในพ.ศ. จาก 2409 แม่น้ำเมืองนครชัยศรี ที่ตำบลบางยาง ไปบรรจบคลองบางนกแขวก อันเป็นคลองของแม่น้ำแม่กลองระยะทาง 2411 .เส้น เสร็จใน พ.ศ 840ในอดีตก่อนที่จะมีการขุดคลองดำเนินสะดวก ชาวเรือจะเดินทางจากแม่น้ำท่าจีน (แม่น้ำนครชัยศรี) ไปยังแม่น้ำแม่กลอง อาศัยคลองสุนัขหอน ที่มีความคดเคี้ยวมาก อีกทั้งมีช่วงที่ตื้นเขินในบางตอน เมื่อขุดคลองดำเนินสะดวกเป็นแนวตรง ดังนั้นจึงทำให้ชาวเรือเดินทางสัญจรคลองดำเนินสะดวกแทน นอกจากนี้เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ยังได้ออกเงินส่วนตัวขุดคลองบางลี่ จากแม่น้ำแม่กลองไปบรรจบคลองยี่สาร ซึ่งเป็นคลองสายหนึ่งของแม่น้ำเพชรบุรีอีกด้วย(พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี ,2566)

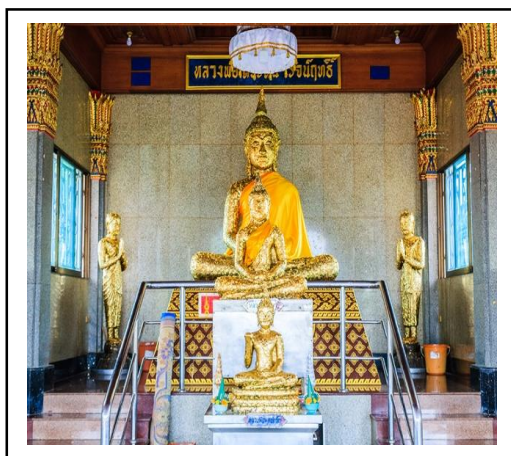
ภาพที่ 6 คลองดำเนินสะดวกในอดีต

ที่มา : <https://www.finearts.go.th/ratchaburimuseum/view/>

คลองดำเนินสะดวกถือเป็นคลองที่เป็นต้นทางของคนไทยเชื้อสายจีนที่เดินทางเข้ามาใช้แรงงานในสยามยุคนั้น เนื่องจากการเดินทางมาใช้แรงงานขุดคลองส่งผลให้ชาวจีนจำนวนมากไม่ยอมได้มีการแต่งงานกับหญิงสาวชาวบ้านบริเวณสองฝั่งคลอง ส่งผลให้เกิดชุมชนชาวจีน และประกอบอาชีพทำไร่ทำสวน ค้าขายจนเกิดเป็นตลาดตามแนวคลองดำเนินสะดวก

วัดปราสาทสิทธิธิดาราม

วัดปราสาทสิทธิธิดาราม สร้างโดยสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ในปีฉลู พ.ศ. 2409 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในบริเวณหลัก 5 ริมคลองดำเนินสะดวก ชาวบ้านจึงมักเรียกว่าวัดดอนไผ่หรือวัดหลักห้า เมื่อสร้างวัดแล้วเสร็จให้นามวัดตามนามฉายาของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ว่าวัดสมเด็จพระปราสาทสิทธิธิดาราม อยู่ห่างจากริมคลองดำเนินสะดวกประมาณ 500 เมตร ซึ่งปัจจุบันคือที่ตั้งพระอุโบสถ มีพระพุทธรูปที่สำคัญ คือ องค์หลวงพ่อไตรรัตน์โรจน์ฤทธิ์ ซึ่งประดิษฐานอยู่บนวิหาร ริมคลองดำเนินสะดวก เพื่อให้ประชาชนได้กราบไหว้บูชา และขอพร เกิดความเป็นสิริมงคลกับชีวิตตลอดไป(นุตติพงศ์ บัวทอง , 2553)

ภาพที่ 7 องค์หลวงพ่อไตรรัตน์โรจน์ฤทธิ์

ที่มา : <http://sridonpai.go.th/public/list/data/detail/id/31/menu/247/page/>

วัดปราสาทสิทธิธาราม ตามความคิดเห็นของผู้เขียนเกี่ยวกับชื่อของวัด เพราะจากตำนานจากข้อมูลของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) กล่าวกันว่า “วัดปราสาทสิทธิ์ตั้งอยู่บริเวณหลักที่ 5 จึงถือว่าอยู่ตรงจุดกึ่งกลางคลองดำเนินสะดวก ผู้ที่อำนวยการสร้างคลองดำเนินสะดวกและเป็นผู้ที่ก่อตั้งวัดแห่งนี้คือ สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เมื่อครั้งยังมีบรรดาศักดิ์เป็นพระปราสาทสิทธิ์” (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2566) ซึ่งจากความในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ระบุว่าสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2394 มีบรรดาศักดิ์ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ว่าที่พระสมุหพระกลาโหม ดังนั้นท่านเจ้าคุณช่วงในช่วงที่มีการขุดคลองดำเนินสะดวกท่านไม่น่าจะมีบรรดาศักดิ์เพียงชั้น “พระ” ผู้เขียนเข้าใจว่าชาวบ้านน่าจะไม่มี ความเข้าใจในเรื่องของบรรดาศักดิ์ น่าจะนำไปพบกับสิทธิ์ในการให้คุณให้โทษคนในบังคับ จึงเรียกว่าพระประสาทสิทธิ์ก็เป็นได้

วัดศรีสุริยวงศารามวรวิหาร

วัดศรีสุริยวงศารามวรวิหาร หรือที่ชาวบ้านเรียก วัดศรีสุริยวงศ์ เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร สังกัด คณะสงฆ์ธรรมยุต ที่ตั้งเดิมเป็นที่ดินรกร้างใกล้ชุมชนตลาด ซึ่งเป็นที่ดินของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งท่านเจ้าคุณช่วงมีดำริว่าจะสร้างวัดให้เป็นวัดประจำตระกูลบุนนาค โดยเริ่มก่อสร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2417 ท่านเจ้าคุณช่วงได้ใช้ทุนทรัพย์ส่วนตัวและควบคุมการก่อสร้างเองทั้งหมด โดยมีรูปแบบสไตลตะวันตกผสมผสานเข้าด้วยกัน ซึ่งมีผลจากการเปิดประเทศของสยามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยการรับเอาอารยธรรมตะวันตกเป็นแม่แบบในการพัฒนา ทำให้เกิดการส่งเสริมศิลปะรูปแบบใหม่ทั้งแปลกตา โดยมีการประยุกต์ศิลปะของยุโรปผสมผสานกับศิลปะแบบไทย ในช่วงที่มีการสร้างวัดศรีสุริยวงศ์ โดยมีการสร้างมีเสนาสนะ พระอุโบสถ พระเจดีย์ เสร็จเรียบร้อยแล้วในปี พ.ศ. 2422 สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วงบุนนาค) หรือชาวบ้านเรียกว่าท่านเจ้าคุณฯ ได้กราบบังคมทูลน้อมเกล้าฯ ถวายวัดให้เป็นพระอารามหลวงและขอพระราชทานนามวัดและวิสุงคามสีมา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดพระราชทานนามวัด ว่า “วัดศรีสุริยวงศาवास”(วิณา ศรีธัญรัตน์ และคณะ ,2526)

วัดศรีสุริยวงศาราม ถือว่าเป็นวัดที่มีความสำคัญของเมืองราชบุรีและของประเทศ เนื่องจากสามารถนำมาศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของการเปลี่ยนแปลงในประเทศ และประวัติของบุคคลที่มีความสำคัญต่อประเทศชาตินั้นก็คือสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ โดยศิลปกรรมที่ปรากฏในวัดศรีสุริยวงศ์เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลสถาปัตยกรรมตะวันตก ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างมากในขณะนั้น กล่าวคือศิลปกรรมแบบไทยที่ผสมผสานกับศิลปกรรมตะวันตก หรือเรียกว่าศิลปกรรมไทยประยุกต์ ที่แพร่หลายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วัดศรีสุริยวงศ์เป็นวัดที่มีการคมนาคมสะดวกสามารถเดินทางมาที่วัดได้ทั้งทางบกและทางเรือ อีกดั่งยังเป็นวัดประจำตระกูลบุนนาค

วัดศรีสุริยวงศ์ที่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ได้สร้างเสร็จเมื่อพ.ศ. 2422 จนปัจจุบันนี้วัดศรีสุริยวงศ์กลายเป็นโบราณสถานที่ยังคงคุณค่าเป็นมรดกวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นดังนี้

พระอุโบสถ สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) สร้างขึ้นด้วยลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นแบบทรงไทยประยุกต์กับศิลปะตะวันตก มีลักษณะไม่สูง โดยมีความกว้าง 11.00 เมตร ยาว 18.00 เมตร ฐานสูง 30 เมตร ผนังก่ออิฐฉาบปูนเขียนลายเลียนแบบหินอ่อน มีเสาพาโลกกลมแบบเสาโรมัน ปลายเสารับพาไลทำเป็นผนังโค้งติดกัน ผนังเป็นกระเบื้องโมเสก ปัจจุบันใช้เป็นหินอ่อน หลังคาเป็นกระเบื้องดินเผา ไม่มีช่อฟ้าใบระกา ซึ่งภายในพระอุโบสถมีพระบรมสาทิสลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และรูปวาดของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)

ภาพที่ 8 วัดศรีสุริยวงศารามวรวิหาร

ที่มา : <http://www.dhammathai.org/watthai/dbview.php?No=128>

พระประธานในพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปสำริด ลงรักปิดทอง พุทธลักษณะ ศิลปะรัตนโกสินทร์ปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 1.15 เมตร สูงจากฐานถึงเศศ 1.75 เมตร

พระเจดีย์ ตั้งอยู่หลังพระอุโบสถ เป็นเจดีย์ทรงกลมระฆังคว่ำ ตั้งบนฐานสูง 8 เหลี่ยมมีเสาพาไลกลมแบบเสาโรมัน ปลายเสารับพาไลทำเป็นผนังโค้งติดกัน มีระเบียงรอบ มีบันไดก่ออิฐขึ้นสู่ระเบียง พื้นระเบียงในอดีตเป็นไม้ แต่ปัจจุบันเป็นพื้นปูน องค์พระเจดีย์ก่อด้วยอิฐฉาบปูน ฐานกว้าง 16.00 เมตร สูง 9.40 เมตร เชื่อกันว่าสร้างไว้เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

กุฏิเจ้าอาวาส อยู่ทางทิศใต้ของพระอุโบสถกว้าง 9.10 เมตร ยาว 16.00 เมตร มีมุขหน้าออก 3.10 เมตร เป็นกุฏิก่ออิฐฉาบปูน 2 ชั้น พื้นปูด้วยไม้สัก หลังคามุงกระเบื้องดินเผา

กุฏิญี่ปุ่น มี 2 หลัง กว้าง 7 เมตร ยาว 9 เมตร สร้างลักษณะสถาปัตยกรรมคล้ายพระอุโบสถ มี 2 ชั้น ชั้นล่างก่ออิฐฉาบปูน ชั้นบนเป็นเสาไม้ ผนังก่ออิฐฉาบปูน หลังคามุงกระเบื้องดินเผา

ซุ้มประตู สร้างขึ้นโดย พระศรีธรรมานุศาสน์ (สุมิตตเถร) ออกแบบโดย พระมหาอัมพร อมพรโร วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร หรือปัจจุบันคือ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกพระองค์ที่ 20 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ แทนซุ้มประตูที่รื้อถอนไปเพื่อขยายอาณาเขตวัดให้กว้างขึ้น ซุ้มประตูมีสถาปัตยกรรมแบบเดียวกับพระอุโบสถ ประดับด้วยตุ๊กตาโรมัน ก่ออิฐฉาบปูน เสากลม สร้างปี พ.ศ. 2498

วัดศรีสุริยวงศารามวรวิหารถือเป็นวัดที่มีความโดดเด่นทางศิลปกรรม ในปัจจุบันนี้อาจจะมองว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่แปลกตา หากย้อนกลับไปเมื่ออดีตถือเป็นวัดที่มีความทันสมัยเนื่องจากการสร้างขึ้นด้วยสถาปัตยกรรมของตะวันตก และสามารถมองได้ว่าท่านเจ้าคุณช่วงไม่ได้เป็นอนุรักษ์นิยมอย่างที่มีกลุ่มข้าราชการรุ่นใหม่ ๆ กล่าวขาน แต่ทางกลับกันท่านเจ้าคุณช่วงเป็นผู้ที่พยายามรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีหรือคตินิยมแบบไทยให้สามารถอยู่ร่วมกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เป็นสิ่งใหม่ที่มาจกตะวันตกก็เท่านั้น

พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท สมเด็จพระเจ้าบรมมหาศรีสุริยวงศ์ไม่ได้เป็นคณะดำเนินการก่อสร้างแต่อย่างใด พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปกครองบ้านเมืองด้วยพระองค์ ซึ่งพระองค์ต้องการสร้างพระที่นั่งหลังใหม่ขึ้น โดยใช้สถาปัตยกรรมแบบตะวันตกมีหลังคาทรงโดมบนฐานสี่เหลี่ยม แต่สมเด็จพระ

เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ได้ถวายเป็นความคิดเห็นต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อการสร้างพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

กล่าวคือเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับจากประพาสสิงคโปร์และชวา เมื่อ พ.ศ. 2419 พระองค์โปรดให้สร้างพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทขึ้น พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทเป็นพระที่นั่งที่มีสถาปัตยกรรมแบบผสมผสาน มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นมากที่สุดในบรรดาพระที่นั่งในพระบรมมหาราชวัง จากสถาปัตยกรรมของพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทมีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่นิยมในรัชสมัยสมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรียแห่งสหราชอาณาจักร รูปแบบหลังคานั้นเป็นสถาปัตยกรรมไทยประเพณี กล่าวคือเป็นพระที่นั่งที่มีหลังคาเป็นยอดปราสาท 3 ยอดเรียงกันจากด้านตะวันออกไปยังตะวันตก ซึ่งเป็นผลมาจากที่สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ทำการทักท้วงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในเรื่องของหลังคา กล่าวคือสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เห็นว่าในอดีตกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีนั้นในพระบรมมหาราชวังนั้นมีปราสาทเรียงกัน 3 องค์ คือ พระที่นั่งวิหารสมเด็จ พระที่นั่งสรรเพชญปราสาท และพระที่นั่งสุริยาสอมรินทร์ อนึ่งในกรุงรัตนโกสินทร์ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงสร้างขึ้น โดยมีหมู่พระมหามณเฑียรหมู่พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน มีลักษณะคล้ายกับพระที่นั่งวิหารสมเด็จ และพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มีลักษณะคล้ายกับพระที่นั่งสุริยาสอมรินทร์ ดังนั้นเมื่อมีพระราชดำริสร้างพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทก็อนุมานได้ว่าจะมีลักษณะคล้ายกับพระที่นั่งสรรเพชญปราสาท ดังนั้นการทำหลังคาเป็นยอดปราสาทจึงจะเหมาะสมกับการเป็นพระบรมมหาราชวังที่เจริญรอยตามพระราชวังหลวงกรุงศรีอยุธยาในอดีต อีกทั้งการสร้างพระมหาปราสาทเป็นเครื่องเชิดชูพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อพระองค์ทรงได้รับทราบถึงข้อทักท้วงของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เรื่องหลังคาพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระองค์จึงทรงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ระงับการก่อสร้างหลังคากลมฐานสี่เหลี่ยมตามแบบสถาปัตยกรรมยุโรป แล้วให้สร้างหลังคาเป็นยอดปราสาทตามแบบสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณีแทน เมื่อพระที่นั่งสร้างเสร็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงพระราชทานนามว่า “พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท” ซึ่งคำว่าปราสาทต่อท้ายพระที่นั่งนั้นก็เพราะว่าหลังคานั้นเป็นยอดปราสาทจึงมีคำว่าปราสาทต่อท้ายตามโบราณราชประเพณีที่สืบต่อมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา และมักเรียก “พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท” ว่า “ฝรั่งสวมชฎา”

ภาพที่ 9 พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

ที่มา : <https://www.royalgrandpalace.th/th/discover/architecture>

สรุป

สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ถือเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ในอดีตที่ได้สร้างผลงานหลายด้านด้วยกัน ทั้งด้านการปกครองท่านเจ้าคุณช่วงดำรงตำแหน่งที่สูงมากเป็นถึงผู้สำเร็จราชการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้านนวัตกรรمل่าว่ากันว่าท่านเจ้าคุณช่วงสามารถสร้างเรือกลไฟได้ใช้ในราชการมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากนี้ด้านศิลปวัฒนธรรมก็มีอยู่อย่าง มากเช่น วรรณกรรม นาฏยศิลป์ และที่โดดเด่นเห็นเป็นประจักษ์ก็คือ สิ่งปลูกสร้างที่เป็นสถาปัตยกรรมที่ สอดแทรกศิลปะ ทั้งศิลปะไทยผสมผสานกับศิลปะที่มาจากภายนอก อยู่ในสถาปัตยกรรมที่อยู่ใน พระบรมมหาราชวัง ในศาสนาพุทธตามวัดต่าง ๆ และสถาปัตยกรรมที่มีการผสมผสานศิลปวัฒนธรรมทั้งไทย และจากภายนอกสามารถเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ตลอดจนสามารถนำมาศึกษาประวัติศาสตร์ รูปแบบ สถาปัตยกรรม ศิลปะให้กับผู้ที่สนใจและนักท่องเที่ยว

รายการอ้างอิง

- ทิพยากรวงศ์, เจ้าพระยา. (2555). **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับ เจ้าพระยาทิพยากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) เล่มที่ 2**. นนทบุรี : ศรีปัญญา.
- นรินทร์ สังรักษา. (2559). **การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 5. เพชรบุรี : มหาวิทยาลัยศิลปากร
- นฤพิงค์ บัวทอง. (2553). **แนวทางการพัฒนาตลอดน้ำวัดประสาธลสิทธิ์ ตำบลประสาธลสิทธิ์ อำเภอดำเนิน สดวก จังหวัดราชบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศิลปากร.
- สมยศ วัฒนากมลชัย. (2558). **ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว**. พิมพ์ครั้งที่ 17. ปทุมธานี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร.
- วิณา ศรีธัญรัตน์, พรพิมล พุทธมาตย์, สุวรรณ สัจจวีรวณ. (2526). **ผลงานด้านวัฒนธรรมของสมเด็จพระ ยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)**. กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ.
- อติทยา ธีระโชติ. (2559). **วิเคราะห์แนวทางการสร้างศิลปกรรมที่ได้รับการอุปถัมภ์โดยสมเด็จพระยา บรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)**. การค้นคว้าอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชา ประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- World Tourism Organization: WTO. (1997). **Tourism 2012 vision**. Madrid: WTO.

ออนไลน์

- กรมศิลปากร. พระนครคีรี สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2566, จาก
<http://virtualhistoricalpark.finearts.go.th/phranakhonkhiri/index.php/th/>
- ชมรมสายสกุลบุนนาค. สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2566, จาก
<http://www.bunnag.in.th/prarajpannuang001-2.html>
- เทศบาลตำบลศรีดอนไผ่. องค์หลวงพ่อไตรรัตน์โรจน์ฤทธิ์ สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2566, จาก
<http://sridonpai.go.th/>

ธรรมะไทย. วัดบุปผาราม วรวิหาร สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2566, จาก

<http://www.dhammathai.org/watthai/dbview.php?No=81>

_____ . วัดศรีสุริยวงศารามวรวิหาร สืบค้นเมื่อ 2566 พฤษภาคม 20, จาก

<http://www.dhammathai.org/watthai/dbview.php?No=128>

พระบรมมหาราชวัง. พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2566, จาก

<https://www.royalgrandpalace.th/th/discover/architecture>

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี. คลองดำเนินสะดวกในอดีต สืบค้นเมื่อ 2566 พฤษภาคม 20, จาก

<https://www.finearts.go.th/ratchaburimuseum>

มิวเซียมไทยแลนด์. พระนารายณ์ราชนิเวศน์ สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2566, จาก

<https://www.museumthailand.com/th/>

วัดไทย. วัดศรีสุริยวงศ์ ฤทธิ สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2566,

จาก <http://www.xn--l3c1b4a.xn--o3cw4h/temple/>

วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร.เจดีย์วัดประยูรวงศาวาส สืบค้นเมื่อ 2566 พฤษภาคม 20,

จาก https://www.watprayoon.com/main.php?url=about&code=paryoon_h

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. วัดปราสาทสิทธิ สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2566, จาก

<https://db.sac.or.th/museum/museum-detail/451>